

METGES CATALANS PERSEGUITS PER LA INQUISICIÓ AL SEGLE XVIII ACUSATS DE PROPOSICIONS: AGUSTÍ TAMARIT, DE SALÀS, I DOMINGO LÓPEZ, DE SANT FELIU DE LLOBREGAT*.

MARÍ i BRULL, Gerard

RESUM: Estudi extens sobre dos metges catalans perseguits per la Inquisició en el segle XVIII. Tipus de delictes perseguits. Proposicions i processos. Les delacions. El cas de Domingo López, de sant Feliu de Llobregat. Naixement el 1714; delació el 1747. El cas d'Agustí Tamarit, de Salàs (Pallars Jussà), denunciat el 1754. Dades detallades sobre el procés.

Paraules clau: "Inquisició segle XVIII" "Domingo López" "Sant Feliu de Llobregat" "Agustí Tamarit" "Salàs (Pallars Jussà)".

RESUMEN: Estudio extenso sobre dos médicos catalanes perseguidos por la Inquisición en el siglo XVIII. Tipos de delitos. Proposiciones y Procesos. Las delaciones. El caso de Domingo López, de sant Feliu de Llobregat. Nacimiento en 1714, delación en 1747. El caso de Agustí Tamarit, de Salàs (Pallars Jussà), denunciado en 1754. Detalles del proceso.

Palabras clave: "Inquisición siglo XVIII" "Domingo López" "Sant Feliu de Llobregat" "Agustín Tamarit" "Salàs (Pallars Jussà)".

*

L'estudi de la Inquisició és complicat per la manca de fonts. Evidentment, una institució de la magnitud i característiques del Sant Ofici va produir un considerable volum de documentació que, per la seva naturalesa, estava destinada a conservar-se¹, amb més motiu pel fet que els inquisidors tenien una cura exemplar en guardar i conservar els papers². Però la realitat és ben diferent, ja que al llarg del segle XIX les seus dels Tribunals van ser saquejades i va ser destruïda la seva documentació i els seus arxius³.

A més, tractant-se d'un fenomen històric estudiat sovint a escala només local o regional, el Tribunal de Barcelona és dels menys coneguts, donat que els historiadors catalans no ha tingut un interès especial per aquesta institució⁴. Cal tenir en compte també que al Tribunal de Barcelona se li escapava la jurisdicció sobre les diòcesis de Lleida (primer

independent i després de Saragossa) juntament amb la Seu d'Urgell, i de Tortosa (a València), quedant limitat a les diòcesis de Barcelona, Tarragona, Vic, Girona i Elna⁵.

Els dos textos aportats aquí es conserven en la Secció *Inquisición*, de l'Archivo Histórico Nacional, en el lligall 3.724; el de Domingo López amb el número 2 i el d'Agustí Tamarit amb el número 86. No són desconeguts per la historiografia de la Inquisició, havent estat catalogats i comentats breument en altres ocasions⁶.

LA INQUISICIÓ

Com diu Joan Bada, no ha existit *una* Inquisició, sinó models diferents de tribunals que han adoptat aquest nom: la inquisició episcopal, la medieval, l'espanyola i la romana o universal. Les línies fonamentals són gairebé les mateixes, però cadascuna, nascuda en circumstàncies diferents, ha tingut les seves pròpies especificitats⁷.

Serà a través de la Butlla de Sixte IV *Exigit sinceræ devotionis affectus*, datada l'1 de novembre de l'any 1478, que neix una nova Inquisició a Espanya, responent a les peticions del Reis Catòlics per a actuar contra els jueus conversos⁸. Tot i tenir com a model la Inquisició de la Corona d'Aragó i en general la medieval, aquest nou Tribunal restà estretament vinculat a la Monarquia (llevat d'uns primers anys contradictoris que acaben amb una nova butlla l'any 1483⁹), amb una quasi total independència d'acció respecte a la Cúria Romana.

Efectivament, tot i ser un tribunal canònic que havia d'actuar en qüestions de religió i que el seu poder emanava jurídicament de l'autoritat pontifícia, els inquisidors ja no depenien directament del Papa, sinó que hi ha un intermediari, l'Inquisidor General: era a favor d'aquest que el Summe Pontífex havia delegat el poder i qui podia nomenar i enviar a actuar els inquisidors, però el seu nomenament correspon al rei i Roma no fa més que ratificar la decisió del monarca¹⁰. El procediment eclesiàstic, executat per jutges eclesiàstics, passa a dependre de la Monarquia, de manera que correspon a l'Estat la responsabilitat de descobrir, jutjar i castigar dissidents¹¹.

Això representa una ruptura amb la tradició medieval i estableix una connexió molt forta entre la jurisdicció eclesiàstica i la jurisdicció civil, i el Papa acaba perdent el control de la institució.

Va començar la seva activitat a Sevilla a finals de l'any 1480, actuant contra els jueus conversos. Tot i que la butlla de Sixte IV no derogava la Inquisició a Catalunya, Ferran II va impulsar la implantació del nou Tribunal a la Corona d'Aragó, cosa que va ocasionar una

forta oposició especialment per part del Consell de Cent barceloní. Malgrat tot, el 1487 queda implantat definitivament el nou model d'Inquisició a Catalunya, efectuant el 14 de desembre un primer acte públic amb una processó de penitencians, vint-i-un homes i vint-i-nou dones¹², fet que va quedar recollit als Dietaris del Consell de Cent barceloní: *“La dita professió exí de la sglésia del monestir de prehicadors ab creu alsada acompanyada dels frares del dit orda ... e après anaren los hòmens qui s'eran confessats hu devant altre, descarats e en cors, portant cascú una garnatxe de canamàs blau vestida ab creu vermella devant e detràs, ab un ciriet de cera no encès tot negre”*¹³.

Si bé en un primer moment la seva actuació s'havia de centrar estrictament en el criptojudaisme, aviat va començar a perseguir també l'islamisme i el protestantisme, i amb el temps va estendre la seva acció sobre altres tipus de comportaments, amb l'argument que podien atemptar contra els sagraments o contra aspectes diversos tocants a la fe¹⁴, com ara bigàmia, delictes sexuals, bruixeria, actituds blasfemes i sacrílegues, fins a bandolerisme i maçoneria.

Les finalitats que es pretenia aconseguir a través d'aquesta institució han estat interpretades des d'òptiques diferents. Per una banda, com una eina per a una unificació religiosa d'una població molt diversa (cristians, jueus, musulmans, més els conversos). Però aquesta unitat religiosa està en realitat al servei d'interessos netament polítics, en un moment que les principals monarquies europees tendeixen a la formació d'esglésies nacionals controlades per ells mateixos.

La Inquisició va servir també com a instrument polític útil per a l'enfortiment de l'Estat. Allà on les lleis civils impedièren actuar els agents reials, actuaven els inquisidors, que, en definitiva, eren servidors de l'Estat, encara que jurídicament ho fossin de l'Església¹⁵. Això feia possible que l'autoritat reial intervingués en territoris on no hi podia entrar jurídicament per trobar-se sota jurisdicció de la noblesa o dels poderosos Consells municipals, que escapaven a la voluntat reial mercès a un cos de privilegis potent. Tot i tenir els seus orígens en l'Edat Mitjana, La Inquisició és una institució unida essencialment a l'organització de l'Estat modern¹⁶.

Va ser també una eina importantíssima per a la implantació dels criteris de la Contrareforma, tant pel que fa al coneixement i respecte de la doctrina per part dels laics com a la disciplina dels clergues: aspecte com la màgia, moral sexual, sol·licitació, celibat... acaben entrant dins de les activitats perseguides pel sant Ofici a partir del Concili de Trento¹⁷.

Totes les societats tenen tendència, de manera més o menys accentuada, a controlar els individus que la configuren¹⁸. La Inquisició no és més que una peculiar forma

institucional d'una funció sociològica universal i permanent: la funció de control social¹⁹, de manera que quedin eliminades les discrepàncies ideològiques i s'aconsegueixi una societat uniforme en aquest sentit. La Inquisició no solament s'esforça a controlar l'ortodòxia de la ideologia, sinó que és el mecanisme a qui pertoca fer que la societat compleixi efectivament amb aquesta ortodòxia²⁰. Amb aquesta intenció es persegueix no solament les persones, sinó també els llibres (la producció, és a dir, la impremta, però també la seva difusió), en tant que difusors d'heretgia²¹.

TIPUS DE DELICTES PERSEGUITS

En el model d'una societat confessional, la disfuncionalitat de l'heretgia té un doble aspecte: és pecat i és delicte. L'heretge és un perill social, una figura delictiva que comporta una doble transgressió: viola la llei de Déu i transgredeix la llei social. La defensa i imposició de la ortodòxia és la més important raó d'estat i la Inquisició és el mecanisme més eficaç per a defensar aquesta raó d'estat²².

Autors diversos han elaborat llistes diferents sobre els principals *delictes* perseguits per la Inquisició, amb classificacions no sempre coincidents²³. Fent una síntesi aproximada, podem enumerar:

- Judaisme: cristians d'origen jueu que duïen a terme pràctiques de la religió hebrea.
- Islamisme: cristians d'ascendència islàmica que seguien de manera secreta en la seva fe.
- Luteranisme: la fe dels protestants o dels catòlics amb desviacions de la fe cap a idees pròpies dels protestantisme.
- Misticisme-Il·luminisme: corrent d'espiritualitat mística centrat en l'amor a Déu i en una relació directa amb Ell.
- Molinistes: corrent ascètica de Miguel de Molinos.
- Blasfèmies i proposicions contra la Fe: insults contra Déu, la Verge, els sants o la fe cristiana.
- Bigàmia: vida conjugal amb dues dones. Això podia ser a més un senyal d'islamisme.
- Sol·licitació: petició de tipus sexual feta per una persona eclesiàstica a una dona durant la confessió sacramental. Es castigava no solament per una qüestió moral, sinó també pel desprestigi que infligia al sagrament de la penitència, cosa que donava arguments als protestants en contra d'aquest sagrament.

- Faltes contra el Sant Ofici: contra tot allò que fos un impediment o una dificultat per a l'actuació del Tribunal.
- Bruixeria: creença en l'acció del diable, tant si era per a propiciar la seva actuació favorable o contrària.
- Delictes sexuals: fornicació, bestialitat, sodomia...
- Superstició, bruixeria, màgia: coses diverses, de vegades amb vinculacions demoníques o de vegades com a sanacions per oracions.
- Maçoneria: es dóna al segle XIX

LES PROPOSICIONS

A partir del segle XVI, el Sant Ofici, que fins aleshores havia estat un tribunal dedicat principalment a la lluita contra heretges i apòstates, passa a ser també un tribunal censor de les actituds d'indisciplina religiosa dels fidels, un instrument per a determinar quines són les maneres de pensar censurables i modificar els comportaments i les creences. Es dedica aleshores a combatre els "pecats de la llengua", la paraula sacrílega, subversiva no solament de les estructures religioses sinó també de les temporals. Efectivament, la Inquisició actua com un mecanisme de disciplina i subordinació de la població a les autoritats religioses i a les polítiques²⁴.

L'objectiu de la Inquisició pel que fa a les proposicions era clar: reprimir aquells que, amb conductes i llenguatge en contradicció amb els principis fixats al Concili de Trento, podien portar a actituds reformistes; davant d'això, només la disciplina religiosa més rigurosa podia protegir la societat.

Les anomenades *proposicions* són desviacions respecte a la doctrina propugnada per l'Església i tenen una amplitud temàtica extensa, coincidint en un punt: contradiuen algun article de fe, per ignorància, per incomprensió o per rebuig de la doctrina. Però s'han fet diverses classificacions atenent a diversos matisos: proposició herètica, proposició errònia, proposició *sapiens haeresim*, proposició malsonant, proposició temerària, proposició escandalosa i ofensiva, proposició cismàtica o sediciosa, proposició impia, proposició injuriosa i proposició blasfema²⁵.

Les proposicions són molt properes a la blasfèmia. De fet, la blasfèmia podia tenir dues vessants: la blasfèmia simple, jurament mecànic impulsiu, i la blasfèmia heretical, afirmacions herètiques que contradiuen algun article de fe. Però cal no perdre de vista que la temàtica que es manifesta a través de les blasfèmies podia ser la prova de desviaments religiosos més importants per part de l'individu, encara que la majoria de les proposicions són només mostra d'un profund anticlericalisme que qüestiona els

poders i atribucions temporals dels clergues i de totes les capes de la jerarquia eclesiàstica, inclòs el Papa²⁶.

Pel que fa a la temàtica, dintre de les proposicions es troben afirmacions irrespectuoses i blasfèmies contra Déu, la Trinitat, la Verge o els Sants, irreverència amb les imatges, negació de l'infern i de la condemnaió eterna, negació dels sagraments i del caràcter sagrat dels objectes de culte, afirmacions antieclesiàstiques i consideració de l'estat eclesiàstic com a inferior al laic, desviacions sobre el Judici Final, la resurrecció dels cossos, els Manaments, les virtuts teològals, el dejuni...

La manera de combatre i fer callar el blasfem, el *delinqüent verbal*, és a través de la denúncia per part del seu entorn més proper, qui l'havia sentit expressar-se en públic o en privat (o ho havia sentit a dir). La simple conversa esdevé aleshores un possible risc²⁷. De fet, tothom estava obligat a denunciar. El denunciant, a diferència de l'acusador, esdevé un simple testimoni del fet denunciat, i trasllada l'acusació al promotor fiscal, el funcionari públic que tira endavant l'acusació com a representant de la societat i defensor de la llei²⁸.

ELS PROCESSOS:

El dret inquisitorial es configura a partir del Dret Comú, amb els afegits de les lleis específiques de Dret Canònic promulgats pels Papes. La pràctica processal va fer necessària, a més, la creació de les Instruccions, disposicions emeses pels Inquisidors Generals a fi d'omplir les mancances legals no previstes.

A Trento es reglamenta el funcionament intern, la infraestructura econòmica i les normes jurídiques, estructurades en les "Noves Instruccions" de 1561. Finalment, aquesta normativa es complementa amb les "Cartes Acordades", amb les quals l'Inquisidor General i el Consell de la Suprema regulaven aspectes legals diversos del funcionament dels Tribunals de districte²⁹.

A grans trets, els processos en desenvolupen en diferents etapes. Prèviament, hi havia un període de gràcia en què els infractors es podien reconciliar amb Déu i l'Església: a través del sagrament de la penitència, i que s'anunciava en el sermó a l'església, animant, sota pena d'excomunió, a confessar-se i a delatar els sospitosos³⁰. A partir d'aquest punt, les fases del procés inquisitorial són:

1. la *fase indiciària*: on es recullen els primers indicis del delictes. Pot procedir per acusació del fiscal, per denúncia (delació) o per pròpia confessió.

2. *mesures cautelars*: si hi havia prou declaracions contra el reu i una comissió de consultors dictaminava que hi havia delicte, l'inquisidor procedia a decretar la presó i el segrestament dels béns del reu.
3. *obertura del procés*: on es prenia la declaració del reu, segons la norma fins a tres audiències o sessions; se li demanava informació general sobre la seva vida i se li plantejaven les acusacions que constaven en contra seva.
4. *proves*: la confessió del reu i les declaracions dels delators i dels testimonis. Si fos el cas, es procedia també a l'aplicació de la tortura.
5. *votació i sentència*: esgotats tots els recursos per a conèixer els fets, la causa queda a punt per a la seva resolució, es reunien els inquisidors es reunien amb una junta de qualificadors i, després de llegir un informe complet sobre el cas, es procedia a emetre un veredict.
6. *aplicació de penes*.

El procediment judicial era en realitat molt més complex, per la qual cosa es van editar sovint diverses obres per a servir de guia en el funcionament dels tribunals, el més conegut potser sigui el de Pablo García, secretari de la Inquisició de Conca³¹.

Els processos s'inicien per alguna delació, que aporta els primers arguments en contra del reu, amb l'aportació concreta del lloc on van passar els fets, de quan van succeir i dels noms de les persones que poden corroborar les acusacions. A cada testimoni que és interrogat se li demana igualment la informació que coneix sobre els fets denunciats prèviament, més les aportacions que en pot fer i les persones que hi havia presents als actes manifestats, per a procedir també al seu interrogatori

De vegades, els testimonis corroboren les acusacions i aporten més informació, però no és estrany que en donin una altra versió o que manifestin que no recorden tal cosa. La disparitat entre testimonis no sempre és incoherent: les declaracions han de ser concordants, certament, però si són idèntiques en els detalls secundaris es fan sospitosos d'haver-se posat d'acord prèviament.

a) Domingo López:

Domingo López era metge dels hospitals militars. Nascut el 9 de gener de 1714 a Sant Feliu de Llobregat³², va estudiar Filosofia i Medicina a València i a Gandia, i va passar a Itàlia amb Tadeu O'Connell, protomèdic de l'exèrcit.

Els fets dels quals és acusat van passar durant el setge de la ciutat de Tortona. El procés s'inicia per la delació del capellà del regiment de Savoia, Josep Oliveras, el 28 de febrer de 1747 i aporta com a testimonis diversos militars i el capellà del regiment.

Per fer una denúncia d'aquest tipus ni tan sols calia ser testimoni dels fets, sinó que es podia acusar a partir d'haver-ho sentit a dir. Això és el que fa Josep Oliveras, a partir del que li havia dit el capellà Vicente Torralva, qui li va explicar que l'acusat va proferir les següents proposicions:

- *no creo sea pecado la simple fornicación, que el adulterio es invención de los hombres; y que Dios no hubiera dado licencia a los irracionales para que lo hiciessen en medio de las calles; que a esto aludían aquellas palabras “ite et multiplicamini”.*
- *que el hombre tiene libre albedrío, aunque no para elegir, sí para poder echarse a qualquiera leberinto.*
- *que también los luteranos y calvinistas se salvaban.*
- *que el Papa no podía sacar una alma del purgatorio, que si puede porqué no saca todas.*
- *que no era necesario o preciso aiunar en la quaresma y en otros días de precepto, porque el cielo no es plaza que se gana con hambre.*
- *que ésta nuestra religión era mui buena y el reo no se oponía a ella sino en aquellas cosas que llaman “collonerías” establecidas por otros hombres como él mismo.*

El denunciant, Josep Oliveras, va demanar al governador Juan de Villalba que l'empresonés, i així es va fer, però va ser alliberat novament per la necessitat que hi havia del seu ofici de metge durant la campanya militar. Mestre va estar pres, el denunciant el va anar a visitar a la presó i, com que en aquestes accions no s'informava els acusats ni del tipus de denúncia ni de qui l'havia delatat³³, va provar de parar-li un parany per a comprovar els fets, tot deixant anar que *esto de la simple fornicación es una “collonería”*. L'acusat, veient-se recolzat, li va agafar la mà i li va dir *“a, padre mío! Vuestra merced sí que lo entiende y es de mi opinión”*. Davant aquestes manifestacions, el capellà va reaccionar durament, el va increpar i el va amenaçar durament, dient que *si faltasse leña, servirían los huesos del declarante para quemar al reo*.

Quan s'interroga al dit capellà del regiment, Vicente Torralva, aquest va assentir al que s'ha dit, però ell ho sap *“de oídas”*, afegint que va sentir a dos oficials que quan l'acusat va expressar les dites proposicions va ser *por fatuidad y ligereza suya y porque algunas veces parecía que estava borracho o poco menos*. Això era positiu pel reu, perquè era molt més greu expressar proposicions per convenciment.

El tinent del mateix regiment de Savoia José Guerra declara que també havia sentit a dir que el reu havia parlat sobre el dejuni i la fornicació, però que no estava present. En canvi, una vegada sí que li va sentir dir, en una casa de prendre cafè on hi havia altres oficials, *que cada uno se podía salvar en su propia ley, esto es que el moro, judío y*

herege en la que profesaban.

Interrogat el capità del regiment d'Astúries, va dir que el reu, davant seu i d'altres, va expressar les ja dites proposicions i que *los clérigos y frailes tenían alterada nuestra religión*. Aleshores, va lliurar al capellà Josep Oliveras un paper explicant aquests fets. Li sembla que ho no va fer *en tono de chanza, sino con toda seriedad y mui puesto sobre sí*. Com que Vicente Torralba va dir que el reu parlava *por fatuidad o ligereza o por borrachera*, se li va preguntar *si el reo padece alguna locura o se deja llebar del vino*, y va contestar mai no ho havia sentit dir.

Hi ha encara un altre testimoni, Francisco Cueto, però és mort i només es disposa d'un escrit seu *de su letra* on s'expliquen el mateixos fets.

Es fan diverses gestions per a recollir més informació sobre la vida i costum del reu. Així, José Plasencia, *guarda almagazenes general del egército*, va manifestar que havia estat avisat moltes vegades *por el vicio de embriagarse a menudo*, que el van expulsar *por no averse allado enmienda alguna*, que actualment *sólo curaba en secreto a alguno que otro* y que *se allaba perdido enteramente porque des de las ocho de la mañana no estaba en su juicio*. La revisió dels registres d'altres Tribunals no va aportar cap informació.

Un cop fetes aquestes diligències, es passa la causa als qualificadors, que han d'analitzar la informació de què es disposa i decidir si hi ha heretgia o no, i si és greu o lleu. En cas afirmatiu, es passava la causa al fiscal per a què formulés l'acusació i sol·licités l'empresonament del reu. Efectivament, els cinc *calificadores* el declaren heretge formal *quanto a lo obgetivo* però el declaren *en lo subgetivo quatro de ellos de vehementi y el reverendo Mariano Alberich, de la compañía de Jesús, le calificó por herege formal*.

En base a això, l'Inquisidor Fiscal demana *prisión del reo en cárceles secretas, con sequestro de bienes*. Efectivament, amb data de 2 de setembre el Tribunal fixa que se seguís la causa *asta la acusación y sus respuestas, y que calificadas estas se volviesse a veer y votar, consultándola antes con V.A.*

Enviat el procés al Consell de la Inquisició, el 8 d'octubre disposa que el Tribunal busqui més informació sobre *la naturaleza, genealogía y patria de este reo, de los lugares que huviessse corrido y de los parages donde huviessse estudiado*, i que s'escrigui a don Juan de Villalba, ara governador de Cadis, per a demanar-li informe sobre la vida i costums del reu i sobre el motiu pel qual el va empresonar a Tortona.

Respecte al primer punt, el comissari Barela s'informa que *este reo avía nacido en Barcelona, a 9 de enero de 1754, que sus padres fueron del mismo lugar, que todos son*

christianos viejos y nobles, que estudió en la misma ciudad y siendo practicando de don Thadeo N., protomédico del egército, llebó consigo a este reo por uno de sus médicos.

Pel que fa al segon punt, don Juan de Villalba respon amb data 12 de novembre, intentant fer memòria sobre el cas i contradient en algun punt allò que havia manifestat el denunciant: *hace memoria aver puesto preso a un médico N. en Tortona por aver ablado con alguna libertad en punto de religión; que esta prisión fué a instancia de un capellán del regimiento de Savoia y lo mantuvo preso asta el que mismo capellán pidió soltara, exponiendo que se allaba dicho médico arrepentido de quanto dijo y que no puede nombrar al sugeto ni hace memoria de otra cosa.*

Quan es procedeix a interrogar el detingut, primer se li pregunta sobre la seva família, per saber si algú de la seva família havia estat acusat d'alguna cosa de fe, se li fan preguntes sobre temes de religió i se li demana la seva vida: *dió su genealogía de christianos viejos sin infección alguna, respondió bien a las preguntas de doctrina christiana y dixo era natural de la villa de San Feliu de Llobregat, que estudió las primeras letras en Barzelona y la Filosofía y Medicina en Valencia y Gandía, que pasó a Ytalia con don Thadeo Okonel, protomédico del exército, a exercer su facultad y estuvo en las ciudades y lugares en donde se detuvo el exército, que siempre comunicó con españoles. Y preguntado sobre si presumía la causa de su prisión, dixo que no la sabía ni sospechaba.*

Domingo López nega els càrrecs i dóna explicacions sobre els fets que se li imputen. Només accepta l'acusació sobre la proposició del dejuni: estant a Tortona, un oficial del regiment de Savoia li va preguntar sobre si havien de dejunar, i ell va dir que li semblava que no perquè estaven assetjats i, a més, tenien llicència de Sa Santedat. Fins i tot, una vegada empresonat pel governador de la ciutat per això que havia dit, havent estat visitat pel capellà que l'havia denunciat, va admetre que era cert que ho havia dit, *pero que fue en atención a la necesidad y paraje que estaban.*

Nega totes les altres acusacions, argumentant que són tergiversacions de les seves paraules dites en circumstàncies diverses:

- a. Estant a la ciutat de Viterbo, al convent dels dominics, un anglès va dir davant d'ell i d'altres (que no recorda) *que si el Papa sacaba una ánima del Purgatorio, cómo no las sacaba todas.* I ell ho va explicar als religiosos del convent, que li van explicar que l'anglès aquell era luterà.
- b. En una altra ocasió, sentint uns suïssos que parlaven de coses de religió, ell va dir, per a defugir la conversa, *dexemos essas collonerías, que nuestra religión cathólica es la única y verdadera para salvarse.*

- c. Nega completament haver dit que no és pecat la simple fornicació, ja que precisament sempre ha pensat i pensa tot el contrari.
- d. Acaba dient que mai no ha tingut error en la fe, i que si ha dit alguna cosa que ho pogués semblar, ha estat sense malícia i implora *la piedad del Tribunal*.

Els inquisidors del Tribunal de Barcelona, Montoya i Zubialdea, deixen llest l'informe amb data de 22 de març de 1749.

b) Agustí Tamarit:

Agustí Tamarit, era metge de la vila de Salàs (Pallars Jussà). De família de pagesos, era casat i tenia 3 fills. Natural de Salàs, com els seus pares, està graduat a la facultat de Medicina (el procés no ho explicita, però consta com a batxiller en Medicina a Osca³⁴ l'any 1739³⁵); els del Tribunal s'estranyen de no trobar-li cap llibre *ni aún de su facultad*. No havia viatjat mai a l'estranger.

Essent denunciat el 9 d'abril de 1754, els fets pels que és acusat s'inicien uns quatre anys abans. És un procés més aviat llarg per la gran quantitat de declaracions (entre deladors i testimoni, fins a vint-i-cinc persones) que donen una multitud de proposicions en lloc, circumstàncies i expressions diverses. A més, les manifestacions del reu en la seva declaració i la refutació que intenta fer de les acusacions encara l'allarga més.

El delator és Pau Fontanilles, pagès de Salàs, de 57 anys, i dos dels seus fills, de qui no es diu el nom. Són especialment agressives les declaracions d'aquesta família (el pare, els dos fills, més un tercer fill, testimoni, anomenat Baptista Fontanilles) i, sobretot, les de Francesc Farrús, també pagès, de 52 anys, que aporta gran quantitat d'acusacions i de testimonis (entre els quals la seva dona, un fill i una filla), no sempre coincidents amb les seves manifestacions.

Pau Fontanilles aporta unes dates aproximades (*havía cosa de un año, havia como año y medio*) i llocs no sempre concrets (*en la cocina, no se acuerda cómo ni dónde, paseando con el reo...*), i els fets de què parla de vegades els ha viscut personalment i altres els ha sentit a dir. Les proposicions de què parla són les següents:

- *que los moros eran mui ricos, que tenían buenas cosechas, que iban artos, que les llovía mucho y a nosotros los cristianos no; pues qué hemos de hazer sinó darnos al moro.*
- parlant dels bisbes: *qué facultad tienen para ordenar ni hazer clérigos.*

- *que los frayles y clérigos se comían lo de los seculares y que lo que había de hazer el rey era ponerlos a su servicio, que assí tendría bastantes soldados.*
- *dicen que los santos hazen milagros; si los hazen, tiren uno al río y verán si sabe salir.*
- *parlant de la confessió sacramental: es brava lástima haver de decir a un hombre lo que le passa a cada uno y lo que haze, y que valdría más decirlo a un ahujero y después taparlo.*
- *parlant de les rogatives que es fan per aigua: qué han de hazer de irlas al detrás de los santos a besarlas el .. y qué facultad tienen los santos para hazer llover.*
- *parlant de la Butlla de Croada: que si fuese señor absoluto ahorcaria a los que toman la Bula.*
- *parlant de les capelles de la parròquia: qué hazen aquellas estatuas, dando a entender porqué no las destruían o derrocaban.*
- *davant la capella de sant Pere, va dir: ahora qué haze aquí esta estatua.*

Fins i tot aporta comentaris fets per terceres persones, per a indicar la fama pública que tenia el reu pel poble: estant parlant el delatant amb Josep Ponte, a la plaça, quan aquest últim va veure el reu, que estava parlava amb mossèn Monjo, va exclamar “*allí están los herejes Tamarit y mossén Monjo*” i això ho va dir perquè un dia, a casa del dit Monjo, els va sentir parlar dient *muchas heregías*.

El seus dos fills (un, eclesiàstic de 22 anys, i l'altre, de 33, de qui no es diu el nom) ratifiquen la declaració del pare, aportant que diverses vegades li han sentit a dir que *mejor es ser malo que bueno, porque a los moros les llueve y a los christianos no, y que ellos tienen buenas cosechas y nosotros no; que los hombres buenos por lo común son pobres y los perversos ricos*.

Cada testimoni esmentat aporta el nom d'altres persones que poden recolzar la seva declaració, i de vegades s'allarga la relació de persones que senzillament ho han sentit a dir: Josep Portolà diu que no recorda haver sentit res concret, que una vegada va veure que el reu parlava amb Pau Fontanilles, però només va sentir la paraula *Bula*, i no sap exactament què va dir. Ramon Jové afirma que la proposició de la confessió li va explicar la seva dona, a qui li havia dit Martí Saumell, d'ofici paleta. Aquest diu que ell tampoc no ho havia sentit directament, sinó un dia *trabajando de su oficio, no sabe si a alguno de los peones o algunos de los que se arrimarían a ver la obra*, però sí recorda que es deia que hi era el dr. Lledós, advocat de Salàs. Estirant el fil, aquest manifesta que ell ho havia sentit a dir, però en realitat no sap de qui es parlava, només li va semblar que seria algú de la colla del *dr. Robert, el reo, ambos médicos, Ramon Balust, letrado, Miquel Orcau, escribano, Miguel Dolader, herrero*. I afegeix que, en la seva opinió, aquell comentari *proveniría de travesura y inadvertencia y no de sentido anticathólico*.

Un altre testimoni esmentat, Josep Ponte, pagès de 54 anys, afirma que va tractar el reu d'heretge, com diu Pau Fontanilles, per allò que li havia explicat Anton Sullà sobre una conversa entre el reu i mossèn Monjo. Anton Sullà, veí de la Pobla de Segur, explica que el que va sentir fou una discussió entre el reu i Jeroni Rius, teòleg, sobre sant Tomàs, i que ell, per ser *ignorante y hombre del campo*, no entenia el sentit del que deien. Jeroni Rius, en canvi, declara que no se'n recorda, però que s'ha discutit diverses vegades amb el reu *tratando con él de materias filosóficas*. Aporta dos punts més de proposicions:

- parlant de l'autoritat de sant Tomàs: *la negó al punto, diciendo estas o semejantes palabras: que santo Tomàs erró como los demás; que tendría tantos errores como los otros y que no se le alegassen autoridades de santos padres que él no hacía caso*. Aleshores l'estudiant Ventura Macià li va dir que deixés aquell home, *que era un bárbaro*, i el reu el va amenaçar amb el bastó.
- parlant de *echicerías*, digué el reu *que no había echicerías, que era un embuste y simpleza*. Rius li va contestar *que aunque no había tantas como el vulgo piensa, era temeridad negarlo absolutamente*, i Tamarit digué aleshores que *la Santa Ynquisición no prendía sino locos y simples*.

Ventura Macià, eclesiàstic, de 26 anys, explica el fet de la discussió sobre l'autoritat de sant Tomàs i ajuda el reu en declarar que no pensa que hi hagués cap despreci contra els sants Pares, ja que només negava l'autoritat en matèries filosòfiques *por que no son infalibles, pues han errado y podido errar en ellas*, però en matèries sagrades i de fe *los veneraba como debía a los santos padres, porque él no era ningún herege, como piensan y decían algunos burros de estudiantes*. També el defensa en la qüestió dels miracle dels sants, dient que el que va dir és que *no lo hazen con virtud propria*, ja que només els pot fer Déu *y los santos sólo con su intercesión consiguen los prodigios de la mano de Dios para bien de los mortales*. En definitiva, ataca els que l'acusen de *temerario o hereje*, ja que li consta que tot són *siniestras inteligencias de sus dichos y de su mente, pues las veces que lo ha oído no ha notado en él cosa errónea, sino facultativas explicaciones del Dogma*.

Bautista Fontanilles, segurament el fill de 33 anys del delator, continua la seva declaració i acusa Agustí Tamarit de més proposicions:

- parlant de les indulgències de Roma o del Papa: *más estimaba sus dineros que todas las indulgencias juntas, que éstas no aprovechan para nada*.
- parlant de miracles, va dir que *desde la venida de Christo hasta ahora Dios no había echo milagro alguno y que esto lo sabía muy bien, mayormente desde que había hablado con un hombre docto*.
- *que si no fuese por la fuerza no pagaría diezmos, y que tenía mejor que él y los demás contribuyentes los disfrutasen y los comiessen que no los eclesiásticos*.

- *profirió desprecios de las sepulturas eclesiásticas, sufragios y ritos de los difuntos, diciendo que quando él se muera tanto estima que lo entierren en tierra sagrada como en profana y que si no fuesse por fuerza no querría que le dizesen ninguna misa por su alma.*
- *que la Ynquisición no castigaba sino locos y fatuos, y que les hazía decir a éstos lo que quería y después los castigaba.*

Aporta també diversos testimonis sobre la fama pública que tenia a Salàs. Explica que l'apotecari Ricou, de Vilamitjana, parlant del reu, li digué fa uns tres anys *que ya desde muchacho tenía mala cabeza y que descubría un espíritu perverso y que estando en Cervera estudiando con él disuadía a sus compañeros de que oyessen missa diciéndoles que de nada les aprovechaba*. Esmenta també l'opinió de mossèn Jaume Manso, qui blaslava *el espíritu maligno y erróneo del reo, pronosticando que vendría a parar en la Ynquisición por la pertinacia con que después de haverlo corregido muchas veces no reconocía enmienda*, i el comparava amb Luter *en terquedades y desatinos*. I en general, quan la gent el veu pel carrer exclamen *allí viene Lutero, allá va Calvino, acullá pasa el hereje*.

L'apotecari no coincideix amb la declaració de Fontanilles, sinó que una cosa així només la va sentir dir del practicant de medicina Domingo López. En canvi, Jaume Manso, tot reconeixent que fa vuit anys que no el tracta, sí confirma que li ha sentit dir *proposiciones malsonantes, impías e indecorosas, ya contra eclesiásticos, contra religiosos, ermitaños, indulgencias, Bula de la Santa Cruzada, milagros, contra el Papa y otras cosas*, i li sembla que parlava *con malignidad genial y espíritu audaz e indiscreto; y era como diciendo que todo esso es un embeleco o una droga y de los milagros que no creía en tal cosa o tal bobería*, però creu que aquest despreci dels miracles era *sobre aquellos milagros o aquella multitud de ellos que el vulgo y los santuarios*. I també li va sentir dir: *qué se yo si me salvo o no; también se lo piensan los judíos, moros y demás; todos creen que hay Dios, todos piensan que se salvan y quién sabe qué ley es mejor, y assí quando uno se muere, quién sabe dónde va a parar*. Tot i que feia una vida cristiana, li sembla que *por la lengua se hacía sospechoso de estar dudoso en estas materias de religión*.

Són interrogats els testimonis que ell esmenta: Francesc Claverol, de 75 anys només diu que va sentir alguna cosa sobre les indulgències, però no recorda exactament què es va dir. Domingo Pallerols i Onofre Lluch, eclesiàstics, neguen que davant seu digués el reu proposicions, i afirmen que si hagués estat així ells ho sabrien per haver exercit de capellans a Salàs un per set anys i l'altre cinc. És cert que va dir que *Dios solamente hazía milagros y no los santos*, però la intenció no era negar els sants, sinó que ells actuen per intercessió davant de Déu i que només aquest els fa per virtut pròpia, tal com li han sentit dir al reu personalment. Josep Porta, també eclesiàstic, també nega que en es diguessin aquestes proposicions, però fa uns tres anys va sentir que algú deia que el

reu les havia dites. I també va sentir que li havien sentit dir, parlant d'una efigie de Jesús que hi ha a la parròquia, *que era mejor tirarla por la Riba (que es el lugar donde se echa la inmundicia) que no el que estuviese en aquel puesto*, però que no creu que ho digués per despreci, *sino por algun pasatiempo, atento a algun defecto que tiene la imagen en la casa por cahérsele el varniz de ella*.

També declara un altre fill de Pau Fontanilles, Manuel, de 36 anys, qui afirma que són tants *los desatinos e impiedades y errores* que diu el reu, que no podrà explicar-los tots i, amés, fa molts dies que no el tracta. Insisteix en les proposicions sobre els miracles dels sants, les processions per la pluja, la confessió, que no hi ha miracles des de la vinguda de Crist, que és millor ser dolent que no pas bo, que els bons són pobres i els perversos són rics, que als moros els plou molt, que les imatges no són més que *un pedazo de madera* i que no val la pena anar a missa perquè *más vale comerse el estipendio que emplearle en tales celebraciones*.

Insisteix també en la mala fama pública, de manera que els que el senten *procuran apartar su comunicació*, i fins i tot el seu cunyat considera que caldria acabar amb quatero o cinc persones del poble, *porque mayores calvinistas no había en el mundo, y que si él lo había de hazer el primero había de ser su cuñado*. Però l'únic testimoni que esmenta, l'espardenyer Pau Gosé, diu justament el contrari i defensa el reu, dient que el que li va sentir dir és que *a vista de que Dios no socorría con el agua por la intervención de los santos, que si él fuesse regidor de la villa lo que haría sería hazer ir una buena misión y hazer confessar a todo el pueblo y que se perdonassen unos a otros los agravios, y un buen miserere con buena disciplina y de corazón clamar y pedir a Dios misericordia*.

Un altre testimoni molt bel·ligerant amb el reu és Francesc Farrús, pagès de 52 anys. Coincideix sospitosament amb Manuel Fontanilles en què *son tantos los dichos y palabras impías, temerarias y escandalosas contra las cosas sagradas que le ha oído al reo* que no podrà explicar ni la tercera part; també li ha retirat el tracte i fins i tot li ha prohibit entrar a casa seva. Explica que fa un any i mig, estant a casa seva, van sentir que tocaven a morts i la seva dona va suggerir que resessin un Parenostre y Avemaria per aquell difunt, i el reu va dir *con desprecio y mofa, qué querían hazer con rezarle, que de qué le servirían aquellas oraciones?*. Li van contestar que *serviria por sufragio de su alma si estaba en el purgatorio, pues las almas que van de este mundo al otro, si no van al cielo en derecha y no les toca la desgracia de ir al infierno, son detenidas en el purgatorio*. Va replicar *con furia y escarnio* dient: *quién ha estado en el cielo, en el purgatorio y en el infierno para que nos digan y sepamos dónde van las almas de los difuntos? Quién sabe dónde van a parar o cómo es eso?*, donant a entendre que no creia que hi hagués infern, purgatori o cel.

També el va sentir afirmar que ell, *antes de morirse más estimaba bolberse caballo, hormiga o otro cualquiera animal, porque de los hombres ninguno después de morirse bolbía a este mundo; y que quando él se muera tanto estimará que lo tiren a la Riba como que lo entierren en sagrado, que de nada aprovecha. Y que tanto estimará que le digan sufragios como que no se los digan; y que más estimaría comerse los estipendios de los sufragios que emplearlos en ellos por su alma*, donant a entendre que *el alma o no pasa a la otra vida o que después de muerto el hombre no hai otra cosa más*. També l'havia sentit despreciar les rogatives per la pluja, els miracles dels sants i fins i tot li sembla que parlava contra l'existència de Déu quan va exclamar: *Buscad a dónde está Dios para que haga llover?*.

Curiosament, la seva dona diu que, degut a la sordesa que pateix i a que ella s'està per les seves feines de casa, no recorda sinó vagament haver sentit alguna d'aquestes coses. El fill gran manifesta que només recorda al seu pare explicant els fets sobre l'ànima del difunt, i només va ser testimoni directe quan el reu va dir, parlant de sectes, que *los moros y los demás sectarios también juzgan que van bien y que se salvan en su ley. Quién sabe si en la nuestra...* deixant la frase sense acabar. I una altra vegada va dir que *las llubias consistían en la casualidad de la situación de las nubes y que Dios no se cuida de llubias*. La seva filla, Maria, tampoc no recorda el que diu el seu pare, però ho creu possible perquè l'ha sentit més vegades *hablar con desatino y desprecio contra regidores y en cualquier otro assumpto que le pica su descabellado genio*.

Dels dos altres testimonis que esmenta Francesc Farrús, un, Josep Vilaseca, de 78 anys, manifesta que per la seva edat *no pone cuidado en lo que se habla* i que no recorda res. L'altre, Joan Burgès diu que quan va arribar ell la conversa ja era començada i només va sentir alguna cosa sobre miracles dels sants, i que es va apartar dient *este hombre es un hereje, no se puede estar en su conversación*.

Arribats fins aquí els delators i testimonis, el mateix comissari reconeix que el motiu que va portar el delator a denunciar el reu és *la ojeriza*, ja que *el delatante Pablo Fontanillas había tenido algunas quiebras con el reo*. Amb tot, no creu que hagi mentit, ja que el va advertir que havia fet jurament i va veure que anava amb compte de dir només allò que sabés de cert. Però el comissari no sembla gaire neutral, doncs explic com ell també ha sentit a parlar *de los desatinos que acostumbra decir el reo y aún dicen que es un loco, es locura de perversidad y genio travieso y disoluto*.

Els calificadores dictaminen que per les proposicions de què l'acusen el consideren *escandaloso, temerario, blasfemo, injurioso a los santos, a los santos padres, al Papa y todo el estado eclesiástico y sospechoso de vehementi in fide*. Així, el Tribunal, i encara el Consell amb data de 9 de juny, disposa que sigui empresonat i es procedeixi a embar-

gar-li els béns i a proseguir la causa. Efectivament, entra a la presó el 13 de juliol i al dia següent se li fa el primer interrogatori.

En aquesta primera audiència declara ser natural de Salàs, d'on són també els seus pares, pagesos, està graduat en Medicina, té 43 anys i és casat amb tres fills. Les seves declaracions són molt extenses per dos motius: un, perquè respon a totes les circumstàncies expressades pels nombrosos testimonis; l'altre, perquè, un cop denunciat, havia enviat tres memorials al comissari confessant diverses qüestions que gravaven la seva consciència i que el seu confessor li va recomanar que expliqués. En la seva primera audiència procedeix a explicar el contingut d'aquells memorials.

Així, explica que havia estat molt malalt, a punt de morir, i per aquest motiu volia tranquil·litzar la seva consciència sotmetent-se al judici del Sant Ofici. Quan es va recuperar, va intentar arribar a Barcelona per a comparèixer personalment davant el Tribunal, però arribant a Pons li van fer desistir de la seva idea el canonge doctor Castilla i un religiós recol·lecte, que no sap el nom, dient-li que el Tribunal no li faria cas. Aleshores, va tornar-se'n a casa.

Explica que algun cop havia estat amenaçat per alguns que deien *que le perderían y especialmente Antonio Sullá, Joseph Ponte y Jayme Sullá, quien repetidas vezes le dixo en la plaza que le había de perder*. I procedeix a aclarir les circumstàncies de les seves manifestacions, dient que no eren en realitat proposicions contra la religió, sinó observacions raonables que volien justificar fenòmens naturals sense explicacions de superstició religiosa, però que no era entès pels seus ignorants veïns.

Deia que si plou és per una causa natural, *por ver que estava llena de nubes la atmosfera, fundado en la física del doctor Andrés Piquer: que siempre que hai causas naturales que pueden producir un efecto no debe ningún físico atribuirla a las milagrosas*. Igualment, quant es formava alguna tempesta i *conjuraban y se desaparecía el nublado, decía que no precisamente era por la eficacia del conjuro, como aseguraban algunos clérigos, sino que podía ser por causa natural*, negant que les tempestes les fes el diable, perquè *ni esto ni otra cosa podía hazer sin permisión de Dios*.

També diu que si algun cop, en les processons, havia fet burla dels sants, era *con el motivo de ser mal formadas las imágenes o porque con la vestidura que las ponen se asemejan a algún sujeto del lugar*, sense pretendre transcendir a la imatge.

Quan deia que calia enderrocar les ermites, era amb la intenció *que todas las alhajas de ellas se aplicassen a la mayor decencia de la parroquia y evitar excessos a los hermitaños y otros concurrentes, y por la indecencia con que en algunas estaban los santos, sobre*

Gerard Marí i Brull

lo que se movían varias disputas en razón de si devían enterrarse las imágenes que por la injúria del tiempo estaban disformes.

Acaba la primera declaració admetent que en alguna discussió havia expressat diverses proposicions, que eren en realitat motivades pel moment, sense un intenció herètica o escandalosa del·liberada, *pues su crehencia y intención siempre ha sido conforme a lo que enseña la Santa Yglesia Cathólica.*

En la segona audiència continua manifestant i justificant les seves actituds i formes de parlar. Així, quan va dir que les excomunicacions eren una cosa estrofolària, ho va dir justament pel poc cas que se'n feia, ja que ni els mateixos capellans en feien cas de les disposicions del bisbe d'Urgell (sota pena d'excomunió) manant no deixar entrar dones a l'església sense cobrir-se el cap i altres coses.

En una ocasió va negar que per l'aplicació de les relíquies es pogués diagnosticar un pacient que estava *energúmeno*, ja que per a decidir això calia *mucha cautela, prudencia, experiencia y virtud*, i en aquella situació el pacient havia patit una *aplopegía*, encara que no total.

Una altra vegada, parlant de si valia més la pena tenir una imatge d'un sant en una vinya o una font, ell va dir que preferia la font, pel raonament que la font serveix per a la vinya, però el sant podia intercedir davant de Déu per protegir la vinya o no, i a més, Déu ho podia concedir o no.

Que és cert que una vegada que li van oferir de comprar estampes i imatges de sants ell va dir que *quería más en su casa quadros de tozino y otras cosas*, però el què volia dir no era per despreci dels sants, sinó que necessitava més *con qué mantener su familia que adornos para la casa.*

També diu que ell no estava d'acord amb què es pagués la Butlla, però perquè creia que els jubileus i indulgències haurien de ser de franc. De totes maneres, sempre ha comprat la Butlla per a la seva família.

Acaba la segona declaració admetent que per vanaglòria d'haver estudiat *filosofía moderna* s'ha posat en diverses discussions i s'ha deixat portar en la defensa de les seves opinions, proferint proposicions que han estat mal enteses, per la qual cosa alguns el consideren de mala doctrina i el tenen per un heretge. Però n'està convençut que ho diuen *por faltarles razones para el argumento*. Implora la benignitat i misericòrdia del Tribunal, manifestant que no té cap dubte del que ensenya la Sant Església, *cuya fee y mysterios cree firmemente.*

En la tercera i última audiència continua la seva confessió, explicant que quan hi havia una tempesta, quan tothom anava a l'església, ell se n'anava a casa per un motiu totalment natural: *estaba más seguro, fundándose en que en la yglesia por la mucha gente y comunicación de ayres era más factible la descensión de rayos, lo que no sucedía en su casa, por el cuidado de cerrar puertas y ventanas*. Acaba reconeixent que, parlant sobre la quantitat de clergues, havia dit que n'eren tants que *al fin se comerían las personas yéndose abrazando con todas las rendas*; igualment, ha dit que es poden interpretar les Escripures quan parlen de coses naturals; en tots dos casos, humilment, *por si acaso se ha propasado lo haze presente y declara*.

Un cop acabada la seva confessió, se li pregunta sobre les qüestions que han estat denunciades pels delators i testimonis, cosa que origina una vintena llarga de punts per a acceptar, respondre o justificar la visió del reu sobre les acusacions.

- a. Sobre que als moros els plou i als cristians no, i per tant ens hem de donar als moros: diu que en un sermó de Francesc Mestres, prior d'Escaló, va sentir que la riquesa es basava en ser bons, i ell va contestar que sí, que cal ser bons i molt catòlics, però que *los yngleses no lo eran y les llovía a tiempo* Això és tot el que ha dit en diverses converses i nega tota la resta.
- b. Sobre si és millor ser dolent que bo, ja que els bons són pobres: si ho ha dit, admet que ho va fer *enfadado de su poca fortuna, pero no porque quisiessse decir que era razón formal para tener bienes el ser malos*.
- c. Sobre confessar i que millor és fer-ho en un forat i després tapar-ho: ho admet, però va ser parlant de les diverses religions que hi ha i no per pròpia intenció ni amb voluntat de fer-ho, sinó *porque sabe que los moros y hereges que niegan el sacramento de la penitencia son de esta opinión*.
- d. Sobre les rogatives als sants, que no poden fer miracles: ho va dir només *negándoles la potestad, porque sólo sirven de intercessores*.
- e. Sobre penjar els que paguen la Butlla: és cert, però ho va dir en saber que els ingressos de la Butlla no eren aplicades a les finalitats degudes.
- f. Sobre indulgències i que més s'estima un sac de diners o un indult del cadastre: ho va dir *por modo de chanza*, però mai negant el valor de les indulgències.
- g. Sobre el menyspreu a les imatges: ja ho ha explicat, i que no fou per menyspreu, sinó per com les tenen fetes malbé i amb poca decència i respecte, en llocs on guarden el bestiar o s'hi recull la gent per a passar la nit.
- h. Sobre no anar a missa, que no serveix de res: ho va dir perquè tenia molta feina i *le era preciso buscar la comida con su afán*, però mai en dia de festa ni intentant convèncer la gent que no hi anés. Nega haver dit que no aprofita sentir missa.

- i. Sobre que les imatges són un tros de fusta o de pedra: ho ha dit algunes vegades, perquè hi ha ignorants que *están en inteligencia que són de carne, porque dizen que la Virgen de tal habló y particularmente lo cuentan de la Virgen del Coll.*
- j. Sobre treure les imatges en processó: no ho va dir per menyspreu, sinó constatant que generalment no s'aconseguia res, i que era millor *confesarse y hazer venir una misión*, com ho fan en altres bisbats.
- k. Sobre resar al difunt quan tocaven a morts: no recorda tal cosa ni creu haver-ho dit, ja que ha fet dir misses a mossèn Francesc Claverol per la seva pròpia salut i per als seus difunts i fins i tot ha comprat la Butlla de difunts.
- l. Sobre que tant li és ser enterrat d'una manera o d'una altra: és cert, però ho deia perquè el més important és anar al cel, i ell ho va dir criticant l'ostentació que es fa en alguns enterraments.
- m. Sobre no gastar diners en rogatives per pluja, que era cosa de la naturalesa i Déu només feia miracles en casos molt urgents: ho admet, però no recorda haver dit la proposició "*buscad adónde está Dios para que haga llover*".
- n. Sobre que, traient la pedra d'una església enderrocada, va dir que després s'emportessin també el sant: és cert, però no fou per despreci, sinó constatant la poca veneració en què la tenien.
- o. Sobre que el Papa, religiosos, persones eclesiàstiques, Butlla de Croada i miracles de sants són *un embeleco y droga* i que més s'estimava *un pedazo de torrezno que un santo*: admet que de vegades ha dit del Papa que, tot i ser sant, és també home i pot errar; de les altres coses, ho va dir *narrative* i no *asentive*, és a dir, explicant l'opinió d'altres però sense que ell n'estigués d'acord.
- p. Sobre la salvació, que els jueus, moros i altres també pensen que es salven i que quan hom mor qui sap on va a parar: això ho va dir explicant l'opinió de diversos autors, com ara *Pirrón, Epicuro y otros hereges*.
- q. Sobre el fet d'haver estat amonestat: només una vegada l'ermità mossèn Francesc Claverol li va dir que parés de dir que els sants no fan miracles perquè no rebia tantes almoines; i alguna vegada, havent discutit amb alguns estudiants, l'havien recriminat de dir proposicions que eren herètiques.
- r. Sobre que Déu no ha fet miracles des de la vinguda de Crist: allò que ell va dir, parlant dels miracles dels sants, i no el van entendre bé, era que havia sentit dir al doctor Mestres que no s'havien fet més miracles des de la vinguda de Crist que els que hi constava a les Escriptures.
- s. Sobre menyspreuar els que practiquen els Sagraments i que ell no es confessava sinó un cop l'any i encara perquè era obligat: no ho recorda ni li sembla versemblant, ja que sempre ha pres els Sagraments i no només les festes que mana l'Església; que ell sempre ha tingut interès que la gent visqui d'acord amb

Metges catalans perseguits per la inquisició al segle XVIII acusats de proposicions...

les lleis de Déu i del rei, que els temples estiguin guarnits i que s'ensenyi la doctrina cristiana, tal com diverses vegades va advertir al mestre quan ell era síndic.

- t. Sobre negar l'autoritat de sant Tomàs: ho reconeix, ja que els sants Pares van equivocar-se en matèries naturals, *como es el que no havia antípodas, que el crystal era agua helada y otras*.
- u. Sobre que el dimoni no pot fer pecar ningú: ho admet, però perquè no pot temptar ningú sense aquiescència divina, tal com manifesta el doctor Piquer en el seu tractat "De virtute angelica".
- v. Sobre que no hi ha bruixes i que la Inquisició només castiga bojós i ximplés, que els fa confessar el que vol: ho admet, però era explicant el parer del doctor Diego de Torres en un dels seus llibres.
- w. Sobre la facultat dels bisbes per a ordenar eclesiàstics: diu que és fals, com pot explicar mossèn Cebrià Monjo, amb qui n'ha parlat d'aquesta qüestió.

Tots dos processos són força diferents, no en la tipologia de les proposicions, però sí en el seu volum, quantitat i detall dels testimonis i de les declaracions del reu.

El procés de Domingo López és molt més breu i les seves declaracions són massa reduïdes i es limita simplement a negar les acusacions explicant d'una altra manera les situacions a què es refereixen els deladors i testimonis.

El d'Agustí Tamarit marca molt clarament una diferència pel fet de la seva formació intel·lectual, que és la diversitat de cites d'autors diversos, contemporanis a ell i fins i tot d'època clàssica, tant sobre Teologia com sobre matèries naturals. Pels plantejaments que fa, es tracta d'una persona instruïda que aplica a la vida quotidiana els seus coneixements sobre la naturalesa i la filosofia, i desenvolupa un raonament lògic davant circumstàncies diverses.

NOTES

* Aquesta comunicació participa en la recerca 2005SGR-379, de la Direcció General de Recerca de la Generalitat de Catalunya, i ha estat possible gràcies al Projecte d'Investigació HUM2004-00472, subvencionat pel Ministeri d'Educació i Ciència.

1. MORES ROS, Carmen: "La actividad del Tribunal de la Inquisición en Barcelona entre 1759-1786: las proposiciones erróneas", a *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 8-II, (Barcelona, 1988), p. 503.
2. AVILÉS, Miguel; MARTÍNEZ MILLÁN, José; PINTO, Virgilio: "El archivo del Consejo de la Inquisición. Aportaciones para una historia de los archivos inquisitoriales", a *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, LXXXI-3 (Madrid, 1978), p. 463.
3. KAMEN, Henry: "Prólogo", a GARCÍA CÁRCEL, Ricardo: *Orígenes de la Inquisición española. El tribunal de*

Valencia, 1478-1530. Barcelona, 1985, p. 5.

4. BLÁZQUEZ MIGUEL, Juan: "Catálogo de los procesos inquisitoriales del Tribunal del Santo Oficio de Barcelona", a *Espacio, Tiempo y Forma. Revista de la Facultad de Geografía e Historia (UNED)*, sèrie IV, Història Moderna, 3, (Madrid, 1990), p. 12.
5. CONTRERAS, Jaime; DEDIEU, Jean Pierre: "Geografía de la Inquisición española: la formación de los distritos 1470-1820", a *Hispania. Revista Española de Historia*, 144 (Madrid, 1980), pp. 50-51.
6. Vegeu el catàleg de: BLÁZQUEZ MIGUEL, Juan: "Catálogo de los procesos inquisitoriales del Tribunal del Santo Oficio de Barcelona", a *Espacio, Tiempo y Forma. Revista de la Facultad de Geografía e Historia (UNED)*, sèrie IV, Història Moderna, 3, (Madrid, 1990), pp. 11-158. Estan comentats breument a MASSONS, Josep M.: "Metges, cirurgians i apotecaris i la Inquisició d Catalunya", a *Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. Actes, volum I. VII Congrés d'Història de la Medicina Catalana*. XVII (Tarragona, 1992), pp.43-74.
7. BADA ELIAS, Joan: *La Inquisició a Catalunya (segles XIII-XIX)*. Barcelona, 1992, p. 10.
8. BETHENCOURT, Francisco: *La Inquisición en la época moderna. España, Portugal e Italia, siglos XV-XIX*. Madrid, 1997, p. 19.
9. L'any 1483 es considera tancat el període fundacional, amb el triomf del concepte modern de la Inquisició: un Inquisidor General per a tots els regnes hispànics, fundació del Consell de la Inquisició, organització dels districtes inquisitorials i legislació per a reglamentar la burocràcia inquisitorial. Vegeu: MARTÍNEZ MILLÁN, José: "La formación de las estructuras inquisitoriales: 1478-1520", a *Hispania. Revista Española de Historia*, 153 (Madrid, 1983), p. 27.
10. DEDIEU, Jean-Pierre: *La Inquisición*. Bilbao, 1990, p. 42.
11. SUÁREZ FERNÁNDEZ, L.: *Los Reyes Católicos*. Madrid, 1990, p. 39.
12. BADA ELIAS, Joan: *La Inquisició a Catalunya (segles XIII-XIX)*. Barcelona, 1992, p. 54.
13. *Manual de Novells Ardits vulgarment anomenat Dietari del Antic Consell barceloní*, vol III, anys 1478-1533. Barcelona, 1895, p. 66.
14. GARCIA IBARS, Flora: *La represión en el Tribunal inquisitorial de Granada (1550-1819)*. (Madrid, 1991), p. 17.
15. DEDIEU, Jean-Pierre: *La Inquisición*. Bilbao, 1990, p. 42.
16. MARTÍNEZ MILLÁN, José: "En torno al nacimiento de la Inquisición medieval a través de la censura de libros en los reinos de Castilla y Aragón (1232-1480)", a *Hispania. Revista Española de Historia*, 144 (Madrid, 1980), p. 35.
17. DEDIEU, Jean-Pierre: *La Inquisición*. Bilbao, 1990, pp. 46-48.
18. COMELLA, Beatriz: *La Inquisición española*. Madrid, 1998, p. 179.
19. PÉREZ VILLANUEVA, Joaquín; ESCANDELL BONET, Bartolomé: "Presentación", a PÉREZ VILLANUEVA, Joaquín; ESCANDELL BONET, Bartolomé: *Historia de la Inquisición en España y América*. Madrid, 1984, p. XXIII.
20. MARTÍNEZ MILLÁN, José: "En torno al nacimiento de la Inquisición medieval a través de la censura de libros en los reinos de Castilla y Aragón (1232-1480)", a *Hispania. Revista Española de Historia*, 144 (Madrid, 1980), p. 33.
21. PINTO CRESPO, Virgilio: *Inquisición y control ideològic en la España del siglo XVI*. Madrid, 1983, pp. 25-26.
22. CONTRERAS, Jaime: "El apogeo del santo oficio (1564-1631)", a PÉREZ VILLANUEVA, Joaquín; ESCANDELL BONET, Bartolomé: *Historia de la Inquisición en España y América*. Madrid, 1984, p. 702.
23. COMELLA, Beatriz: *La Inquisición española*. Madrid, 1998, pp. 156-157.
24. BOEGLIN, Michel: "Disciplina religiosa y asentamiento de la doctrina: el delito de proposiciones ante la Inquisición sevillana (1560-1700)", a *Historia, Instituciones. Documentos*, 30 (Sevilla, 2003), pp. 121-122.
25. JIMÉNEZ MONTESERÍN, Miguel: "Léxico inquisitorial", a PÉREZ VILLANUEVA, Joaquín; ESCANDELL BONET, Bartolomé: *Historia de la Inquisición en España y América*. Madrid, 1984, pp. 205-206.
26. MORES ROS, Carmen: "La actividad del Tribunal de la Inquisición en Barcelona entre 1759-1786: las proposiciones erróneas", a *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 8-II, (Barcelona, 1988), p. 510.
27. GARCIA IVARS, Flora: *La represión en el tribunal inquisitorial de Granada, 1550-1819*. Madrid, 1991, p. 42.
28. ÁLVAREZ DE MORALES, Antonio: *Inquisición e Ilustración (1700-1834)*. Madrid, 1982, pp. 8 i 9.
29. DEDIEU, Jean-Pierre: "L'Inquisition et le Droit. Analyse formelle de la procedure inquisitoriale en cause de foi", dins *Mélanges de la Casa de Velázquez*. XXIII (Paris, 1987), pp. 228-231.

Metges catalans perseguits per la inquisició al segle XVIII acusats de proposicions...

30. COMELLA, Beatriz: *La Inquisición española*. Madrid, 1998, p. 141.
31. GARCÍA, Pablo: *Orden que comunmente se guarda en el Santo Oficio de la Inquisición acerca del procesar en las causas que en el se tratan, conforme a lo que está proveido por las instrucciones antiguas y nuevas*. Madrid, 1591. Un comentari i un esquema del procediment inquisitorial es pot veure a DEDIEU, Jean-Pierre: "L'Inquisition et le Droit. Analyse formelle de la procedure inquisitoriale en cause de foi", dins *Mélanges de la Casa de Velázquez*. XXIII (Paris, 1987), pp. 232-233, nota 11 i quadre de la p. 241.
32. No es troba a CALBET i CAMARASA, Josep M.; CORBELLÀ i CORBELLÀ, Jacint: *Diccionari biogràfic de metges catalans*. Barcelona, 1983.
33. La normativa jurídica de la Inquisició tenia una particularitat sobre la que girava l'actuació inquisitorial: el secret, que impedia que el reu sabés la causa de la seva detenció o el nom de les persones que l'havien delatat. Vegeu: GARCIA IBARS, Flora: *La represión en el Tribunal inquisitorial de Granada (1550-1819)*. Madrid, 1991, p. 17.
34. L'afluència d'estudiants catalans a la Universitat d'Osca fou gairebé permanent al llarg de la seva història, des del segle XVI a 1845. Vegeu LAHOZ FONESTRES, José M.: "Graduados catalanes en las facultades de Leyes y Cánones de la Universidad de Huesca", a *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, XV (Barcelona, 1997), p. 169.
35. CALBET i CAMARASA, Josep M.; CORBELLÀ i CORBELLÀ, Jacint: *Diccionari biogràfic de metges catalans*. Barcelona, 1983, vol. III, p. 123.